

(позицію) громадян до глобальних і поточних соціальних трансформацій. Значне зростання ролі ЗМІ в соціально-політичному і громадському житті дало підстави для появи низки наукових концепцій, що обґрунтовують пріоритетність цього інституту в житті суспільства та настання епохи «медіакратії». Деякі науковці навіть прогнозують появу нового виду світової диктатури, заснованої на всевладді ЗМІ, тобто інформаційного тоталітаризму. А відтак засоби масової інформації як «четверта гілка влади» в умовах переходу до постіндустріальної (інформаційної) соціальної формації потенційно стають основним чинником прийняття і регуляції не тільки соціально-політичних, а й індивідуально-психологічних рішень [1; 3]. Одним із проявів негативних соціально-психологічних явищ у житті сучасного соціуму і є інформаційне шахрайство як новітній виклик моралі та психологічній безпеці кожної людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вплив ЗМІ на свідомість людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://pidruchniki.com/1209061350853/bzhd/nebezpeka_zasobiv_masovoyi_informatsiyi
2. Гірняк А. Н. Визначення категорійно-понятійного поля проблематики емоційної напруженості / А. Гірняк, Ю. Пушак, В. Демків // Вітакультурний млин. – 2014. – Модуль 17. – С. 63-68.
3. Гірняк А., Павлишин Ю. Поняття про норму як про предмет теоретико-методологічного аналізу / А. Гірняк, Ю. Павлишин // Вітакультурний млин. – 2011. – Модуль 14. – С. 67-71.

УДК 159.942

Довгаль Л. О.
викладач історії, соціальний педагог
Коледжу економіки, права та
інформаційних технологій ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЙНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Становлення особистості сучасної молоді відбувається в нових для України умовах. Зміни, що мають місце у житті нашого суспільства, з особливою гостротою актуалізують проблему готовності до свідомого вибору власної життєвої позиції, максимальної реалізації особистісних можливостей і, як наслідок, адекватної професійної діяльності. Перш за все, це стосується юнацтва, перед яким проблема вибору (життєвого, смислового, ціннісного, професійного) в нових соціально-економічних умовах постає досить гостро.

Результати досліджень І.Д. Беха, Т.В. Василішиної, Л.П. Виговської, Т.П. Гаврилової, О.П. Саннікової, І.М. Юсупова та ін. свідчать про те, що широкий вплив на особистісний та моральний розвиток сучасної молоді, її спрямованість, соціально-психологічну та професійну адаптацію, особистісну та професійну самореалізацію має емпатія.

У той же час узагальнення даних досліджень показує, що вивчення емпатійних процесів, визначення їх механізмів і знаходження конкретних взаємозв'язків між ними та особливостями професійного самовизначення знаходяться на первинній пошуковій стадії. Розробка даної проблеми допоможе розширити уявлення про розвиток професійного самовизначення сучасного юнацтва і дозволить оптимізувати профорієнтаційну роботу зі старшокласниками, створити умови для адекватного професійного вибору.

В психології емпатія та її еквіваленти – емпатійне переживання, емпатійне розуміння, співпереживання, співчуття досліджуються різними психологічними школами, течіями, які займаються проблемами спілкування, розвитку особистості, її взаємодії в різних видах діяльності. Емпатія вважається важливим фактором морального розвитку особистості. Вона розглядається як ефективний засіб розкриття і засвоєння особистісного смислу моральних ставлень, моральних норм [2]. Емпатія сприяє розвитку гуманних стосунків, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатійне співстраждання, співпереживання є мотивом допомагаючої поведінки. Ще емпатійність досліджується як один із засобів обмеження людиною власної агресивності [3]. Переважна більшість учених вважає емпатію необхідною умовою розвитку особистості, міжособистісного розуміння. Нарешті (це є важливим для нашого дослідження), емпатія характеризується як значуща професійна якість [4].

В трактуваннях суті емпатії також не існує єдиного підходу, по відношенню її дефініції можна виділити п'ять основних тенденцій. В основі виділення напрямків лежить значення, яке надають дослідники ролі емоційно-вольових та когнітивних процесів у протіканні емпатійних процесів.

Таким чином, узагальнюючи ці та інші дослідження, емпатію можна розглядати як: емоційний процес, переживання емоційного стану іншого у відповідь на його емоційну поведінку; когнітивний процес – розуміння, осмислення внутрішнього життя іншої людини, здатність прийняти роль, перспективу, позицію іншого; складний афективно-когнітивний процес; взаємодію афективних (емоційних), когнітивних (пізнавальних) і конативних (моторних, дієвих, поведінкових, комунікативних) компонентів; цілісне утворення когнітивних, емоційних і моторних компонентів, або ж односпрямований емоційно-когнітивний процес.

Виходячи з вищеописаних досліджень емпатії, ми бачимо, що цей феномен являє собою складну систему взаємозв'язку людини з оточуючим світом. Дослідження Л.П. Виговської [1] структурно-функціональних та генетико-еволюційних закономірностей і тенденцій розвитку емпатії людини дозволило узагальнити існуючі погляди на емпатію і аналізувати її як особливу форму психічного відображення суб'єктом такої об'єктивної реальності, як внутрішній світ іншої людини.

Дослідження проводилось на базі коледжу економіки, права та інформаційних технологій ТНЕУ. Вивчаючи рівні розвитку емпатійності за допомогою тесту А. Мехрабієна і Н. Ейнштейна, ми отримали дані, які засвідчують, що в цілому юнацтву характерний середній та низький рівні емпатійності. Крайні її варіанти мають місце лише у незначній кількості юнаків та дівчат. Про високий рівень морального розвитку юнацтва говорити досить важко, оскільки лише для 6% юнаків та дівчат характерний високий рівень емпатійності. Така мала частка високо-емпатійного юнацтва свідчить

про те, що для сучасної середньостатистичної молоді людини гуманне ставлення до інших не є значною цінністю. Її емпатійність характеризується значним ступенем вибірковості і суб'єктивізму. Молоді люди частіше проявляють співчуття, співпереживання, моделюють допомагаючу поведінку лише у внутрішньому плані. Пасивно сприяють об'єкту емпатії, значно рідше вони приходять на реальну допомогу. Перехід суспільства від колективізму до індивідуалізму призводить не лише до того, що людина стає більш незалежною, індивідуально-неповторною тощо, але й більш егоцентричною. Вона занурюється у власне життя, власні проблеми, і її мало хвилює життя оточуючих. Дослідження показало, що у більшості випадків сучасного юнака дратує неспроможність людини стримувати свої почуття. Для значної частини юнацтва уміння не проявляти свої почуття ніжності, співчуття, піклування є ознакою мужності і сили власного Я. У таких ситуаціях вони не беруть до уваги той факт, що прояв почуттів допомагає людині звільнитися від негативних емоцій. Почуття також можуть проявлятися назовні саме тому, що особа не спроможна справитись зі своїми проблемами та внутрішніми конфліктами. Такі прояви є сигналами про те, що вона потребує допомоги.

З віком емпатійність юнацтва зростає. Це пов'язано з розвитком інтелекту, становленням моральної та мотиваційної сфери особистості.

Виходячи з результатів дослідження, можна стверджувати, що в цілому сучасне юнацтво схильне до альтруїстичної мотивації. Проте незначна частка високоемпатійного юнацтва свідчить про те, що реакцією молоді людини на дистрес іншого є часто не дієва допомога, а лише співчуття, тобто емпатійна реакція на неблагополуччя іншої людини замикається на рівні внутрішнього (емоційного) реагування (співчуття чи співпереживання) і не знаходить свого зовнішнього дієвого виразу.

Даний висновок підтверджується також результатами методики „Вибір”, згідно з якими загалом 67,8% юнацтва схильні в ситуаціях морального вибору проявляти співчуття, 26,3% - співпереживання та 5,9% - дієву емпатію. У юнацтва досить яскраво виражена вибірковість прояву емпатії до знайомих та незнайомих людей. Так, вони можуть допомогти товаришу, однак в той же час залишитися індиферентними або лише поспівчувати чи поспівпереживати чужій людині, яка потребує допомоги. Результати дослідження показали, що по відношенню до знайомої людини 55,4% юнацтва проявляють співчуття, 32,2% - дієву емпатію та 12,4% - співпереживання, тоді як по відношенню до незнайомої людини 64,2% юнаків проявляють співчуття, 25% - співпереживання та 10,8% - дієву емпатію.

Висновок. Різні рівні розвитку емпатії, які представлені у свідомості особистості, неоднозначно детермінують становлення її професійного самовизначення. Високорозвинена емпатія є одним із визначальних чинників розвитку готовності до професійного самовизначення та спрямованості юнацтва на професії соціономічного типу. Формування емпатійних детермінант професійного самовизначення (вищі рівні розвитку емпатійності), дозволить створити більш ефективні психолого-педагогічні умови для оптимізації цього процесу. Детермінантами професійного самовизначення можуть виступати емпатійна спрямованість, рівень розвитку емпатійних стосунків та емпатії як особистісної якості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виговська Л.П. Емпатія як специфічна форма відображення об'єктивної дійсності / Виговська Л.П. // Духовність як основа консолідації суспільства: Міжвід. наук. зб. – К.: НДІ „Проблеми людини”, 1999. – Т. 16. – С. 76-81.
2. Гарач Н.Р. Становлення особистісного самовизначення старшокласника: прийоми активізації / Н.Р. Гарач // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: Наукові записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2000. – Вип. 20. – ч. 1. – 286 с. – С. 95-100.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений / В.Н. Мясищев. – М.: Воронеж, 1995. – 356 с.
4. Татенко В.О. Психология в субъектном измерении / В.О. Татенко. – К.: Просвіта, 1996. – 404 с.

УДК 159.95

Домбровський І. В.,

викладач кафедри економіко-математичних методів ТНЕУ

Сп'як М. А.

студент спеціальності «Соціальна робота» (група СРМ-11) ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

У культурологічному контексті цінності розглядаються як суспільні ідеали; зразки, еталони, вищі критерії оцінки та орієнтації суспільства й особистості; смислові універсалиї, які узагальнюють досвід людства; надіндивідуальні цінності; своєрідні культурні стандарти вибору особистістю стратегічних напрямків власного життєвого шляху і формування життєвої позиції [6].

Однак поряд з формами свого існування в структурах суспільної свідомості цінності суспільства знаходяться також в структурі конкретної особистості. За Д. М. Узнадзе, людина реагує на дії зовнішньої дійсності в більшості випадків «лише після того, як вона поламала їх у своїй свідомості, лише після того, як вона осмислила їх» [8, с. 87-88]. Осмислення, «об'єктивація» явищ зовнішнього світу в процесі індивідуального досвіду, спричинює постійне розширення сфери установок людини. Інтеріоризовані цінності суспільства включаються в структуру особистості у формі особистісних цінностей, які Д. О. Леонтьєв визначає «як ідеальну модель належного, яка відображає досвід життєдіяльності соціальної спільності, присвоєну та інтеріоризовану індивідуальним суб'єктом, що вказує напрямок бажаного перетворення дійсності і постає джерелом життєвих сенсів, які об'єкти і явища дійсності набувають в контексті належного» [4, с. 12]. У свідомості особистості цінність відображається у формі ціннісних орієнтацій (Л. І. Божович, М. Й. Боришевський, С. Л. Рубінштейн, А. А. Павліченко). Ціннісні орієнтації, за Д. О. Леонтьєвим, - це «усвідомлені уявлення суб'єкта